

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.72.245-260>

УДК 72.0.17

Чвирова Ольга Євгенівна,*аспірант кафедри архітектури будівель і споруд
Одеської державної академії будівництва та архітектури*chvyrova@odaba.edu.ua<http://orcid.org/0009-0007-0798-8719>

МІСЬКИЙ ПРОСТІР ОДЕСИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Анотація: у статті досліджені особливості естетики міського простору на прикладі м. Одеса, виявлені основні проблеми та перспективи його формування в умовах сучасного урбаністичного розвитку, досліджене функціонування відкритих громадських просторів історичної частини м. Одеси, принципів їхньої подальшої реорганізації шляхом реновації цих територій. Сучасна естетика міського простору також включає принципи тактичного урбанізму, інтерактивності та інклюзивності — здатність простору залучати мешканців до взаємодії та формування спільного культурного досвіду. Пошук шляхів модернізації міського простору, його естетизації та підвищення комфортності проживання й покращення візуального сприйняття є актуальним завданням. Одеса є прикладом міста, де естетика має історичне підґрунтя, багатокультурну спадщину, але й водночас стикається з викликами сучасної забудови та візуального занепаду. Для збереження і розвитку естетики міського простору Одеси важливо інтегрувати культурну політику, урбаністику, громадське мистецтво та активну участь мешканців. Лише за умов спільного бачення міста як естетичної цінності можна забезпечити його привабливість, ідентичність і гармонійний розвиток. Особливий інтерес викликає місто Одеса — унікальне за своїм архітектурним виглядом, культурною спадщиною та динамічними трансформаціями останніх десятиліть. Перетворення відкритих громадських просторів, поліпшення їх доступності, оптимізація їх функціонально-планувальної організації покликані поліпшити комфорт міського середовища та адаптувати дані території під мінливі соціально-економічні умови, що також сприятиме розвитку історичної частини міста Одеса, популяризації туризму та залучення інвесторів.

Ключові слова: відкриті громадські простори; естетика міського простору; культурна політика; підвищення комфортності проживання; емоційно-психологічний стан; урбанізація; функціональне та просторове формування.

Актуальність. Естетика міського простору в сучасних умовах набуває особливої актуальності, адже міське середовище не лише забезпечує життєдіяльність людини, а й формує її емоційно-психологічний стан, культурну ідентичність і відчуття належності до простора. У контексті зростання урбанізації питання якості візуального та емоційного сприйняття міста стає невід’ємною складовою його сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття естетики міського простору охоплює сукупність візуальних, просторових і емоційних характеристик, які визначають сприйняття міста як гармонійного, комфортного та культурно значущого середовища [3]. Це не лише архітектура та дизайн, але й атмосфера місця, його символіка, інтерактивність, історичний контекст. Дослідники урбаністики Й. Гелль [2], Т.Ю. Кузик [5], Ч.Лендрі [6], Р.Флорида [13] відзначають, що естетична привабливість міста сприяє створенню «образу міста», який зберігається в пам’яті його мешканців і відвідувачів. Елементи міського ландшафту — фасади будівель, озеленення, площі, вуличне мистецтво — є частиною «візуального коду» міста [5]. Сучасна естетика міського простору також включає принципи тактичного урбанізму, інтерактивності та інклюзивності — здатність простору залучати мешканців до взаємодії та формування спільного культурного досвіду. Питанням естетики міського простору приділяється увага у роботах М.Гусєва [3], питання гармонії піднімає О. Стахов [11], С.В. Сьомка [12]. У роботах С. Ходж [10], Т. Кутузової [4], В. Чепелік [9], В. Тімохіна [7] досліджувались загальні питання історії та еволюції містобудування. У роботі І. Магдиш [8] розглядається українське стилетворення ХХ ст.. Рада Європи визначає міський простір та його значення таким чином: «Відкритий простір є важливою частиною міської спадщини, сильним елементом в архітектурній та естетичній формі міста, відіграє важливу освітню роль, є екологічно значущим, важливим для соціальної взаємодії та сприйняття розвитку громади та підтримує економічні цілі ті діяльність; він відіграє важливу роль у забезпеченні потреб громади в рекреаційному відношенні та має економічну цінність у покращенні навколишнього середовища». В документі відзначається, що втрата публічних міських просторів може призводити до соціальної та просторової фрагментації та різкого погіршення якості умов проживання в містах. З одного боку, урбанізація забезпечує економічні, соціальні і культурні можливості, які можуть підвищити якість життя і посилити традиційний характер чисельності міського населення можуть підірвати почуття місця, цілісність міської тканини і самобутність громад. Деякі історичні міські райони втрачають свою функціональність, традиційну роль і населення. Для забезпечення цілей сталого розвитку ЮНЕСКО пропонує використовувати ландшафтний підхід для виявлення та збереження

історичних районів, їх просторової організації та зв'язків, їх природних особливостей та умов. Історичний міський ландшафт, пояснюється в рекомендації, «являє собою міський район, що розглядається як результат історичного нашарування культурних і природних цінностей і атрибутів і виходить за рамки поняття «Історичний центр» або «ансамбль» в зв'язку з включенням в нього більшого міського контексту і його географічних параметрів. Цей більш широкий контекст включає в себе «відкриті громадські простори та сади; методи землекористування та просторову організацію; особливості сприйняття та візуальні співвідношення, а також всі інші елементи міської структури». Отже, відкриті громадські простори, як і їх смислове наповнення - гармонія та естетика, просторова організація і структура розглядаються нині як об'єкт культурної спадщини. Серед видатних документів ЮНЕСКО та Ради Європи слід відзначити такі, як Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (ЮНЕСКО, 1972 р. – Ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 04.10.1988 р. № 6673-XI) [14]; Нарський документ про автентичність, 1994 р.; Міжнародна хартія з охорони традиційної архітектурної спадщини (Стокгольмська хартія, 1998 р.); Міжнародна хартія з охорони та реставрації в архітектурно-містобудівній спадщини (Краківська хартія) Краків – Вавель, 26.10.2000 р.; Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини 23-24.10.2000 р.; Європейська ландшафтна конвенція (Рада Європи, 2000 р.; - Ратифікована Законом України від 07.09.2005 р. № 2831-VI); Віденський меморандум «Всесвітня спадщина та сучасна архітектура – управління історичним міським ландшафтом», 20.05.2005 р.; Ксіанська декларація про збереження оточення об'єктів історико-культурної спадщини визначних місць та територій, 2005 р.; Хартія про інтерпретацію та презентацію визначних місць культурної спадщини, 2008; Рекомендації про історичні міські ландшафти, 10.11.2011 р. та багато інших, що містять важливі принципи збереження та примноження містобудівної культурної спадщини в контексті сталого просторового розвитку. Особливий інтерес викликає місто Одеса — унікальне за своїм архітектурним виглядом, культурною спадщиною та динамічними трансформаціями останніх десятиліть.

Мета дослідження — проаналізувати особливості естетики міського простору на прикладі м. Одеса, виявити основні проблеми та перспективи її формування в умовах сучасного урбаністичного розвитку, дослідити функціонування відкритих громадських просторів історичної частини м. Одеси, принципів їхньої подальшої реорганізації шляхом реновації цих територій. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити характерні особливості в організації відкритих громадських просторів, сформованих в умовах історичного середовища у вітчизняній містобудівній практиці;
- виявити та дати характеристику відкритим громадським просторам, що склалися в умовах історичного середовища у центрі Одеси;
- провести аналіз структурно-функціонального формування виявлених відкритих громадських просторів історичного центру Одеси;
- визначити фактори, що впливають на естетичне, функціональне та просторове формування відкритих громадських просторів історичної частини Одеси;
- розробити принципи та способи реновації відкритих громадських просторів історичного центру Одеси;

Методологія дослідження базується на комплексному міждисциплінарному підході, що поєднує методи спостереження, просторового аналізу, аналізу архітектурних стилів, візуальних практик, соціокультурного контексту [2, 10, 13]. Основою методології дослідження є наукові праці, що базуються на:

- вивчення комплексу теоретичного та практичного досвіду планувальної організації відкритих громадських просторів на прикладах вітчизняних та зарубіжних міст;
- порівняльному аналізі та класифікації територій відкритих громадських просторів в історичній частині міст;
- концептуальному прогнозуванні принципів реновації відкритих громадських просторів у історичній частині міст.

Основне викладення матеріалу. Одеса як місто, засноване у 1794 році, з самого початку формувалося за європейськими зразками, що зумовило її унікальний архітектурний стиль. У XIX ст. місто активно розбудовувалося за участі італійських, французьких, німецьких та російських архітекторів, які поєднували класицизм, бароко, еkleктику, модерн.

До знакових елементів міського простору, що формують естетичну ідентичність Одеси, належать:

- Оперний театр — зразок необарокової архітектури;
- Приморський бульвар — простір споглядання, діалогу з морем;
- Потьомкінські сходи — символ поступу та відкритості;
- Дворики, пасажі, кам'яні фасади з ліпниною — ознаки «мікро-естетики» міського середовища.

Особливість Одеси полягає в багатшаровості простору, де поєднуються культурні коди різних епох і національностей. Естетика міста формується не лише завдяки офіційній архітектурі, а й завдяки приватному простору дворів, під'їздів, вивісок, які несуть автентичність повсякденного життя. Особливо

гостро стоїть проблема просторового різноманіття стосовно до міських центрів, де втрата цієї якості може нанести серйозної шкоди їх головному змісту – бути центром активності і обміну. Не випадково багато центрів старих міст є доволі сумішню за віком і характером виникнення просторових ситуацій, які вбачаються хаотичними, недостатньо впорядкованими з точки зору класичних містобудівних канонів. Ця невпорядкованість, стильова неоднорідність історичних центрів несе в собі щось більше, ніж вимушені послідовності стихійного розвитку у минулому. Вона є необхідною умовою того, що кожна людина і кожна соціальна група може знайти в центрі відповідні своїм потребам тип просторої споруди. Раніше архітектурний простір формувався окремими спорудами, особливості цих споруд визначає характер всього простору. Зараз будівля осмислюється як елемент єдиного архітектурного простору, а міське середовище – як просторове поле, конфігурація і напруга якого визначає характер споруд, що входять до нього [3, 4]. Саме простір, середовище як органічне ціле має свої функціональні і естетичні особливості, свою структуру, становиться центральним поняттям архітектури і головним об'єктом діяльності архітектора. У пошуках найбільш стійкого елементу міського оточення містобудівники звертаються до історично складені планувальні структури міста. Реконструкція міста при цьому закономірно розглядається як процес поступового від усунення протиріч між складеним типом міського оточення і новими громадськими потребами [9]. Характерно, що в якості збереженого в процесі реконструкції історико-культурної спадщини більш за все виступають уже не одноразові споруди-пам'ятники, і навіть не окремі ділянки міського середовища, а відкритий громадський простір у історично складеній частки міста [6, 7, 8]. В цих умовах історичний містобудівний аналіз стає конструктивною дослідною дисципліною, яка досліджує не просто все, що було, але і залишається на усі часи і визначає майбутнє.

Сучасні трансформації естетичного образу Одеси. З початку 2000-х років Одеса зазнає активної перебудови та комерціалізації простору, що значною мірою впливає на її естетику. Основні тенденції включають:

- інтенсифікація забудови історичного центру: руйнування старовинних будинків, надбудови поверхів, використання сучасних матеріалів, що дисонує з оригінальним середовищем;
- візуальний шум: хаотична реклама, вивіски, банери, які погіршують візуальну якість міського ландшафту;
- занепад об'єктів історичної спадщини: недостатній рівень реставрації та охорони пам'яток;
- інфраструктурна занедбаність: погано впорядковані двори, вулиці, відсутність якісного озеленення.

В Глобальному звіті про культуру для сталого розвитку міст, який підготовлено ЮНЕСКО відповідно до Порядку денного сталого розвитку на 2030 рік, зазначається, що культура невід'ємно пов'язана з громадськими просторами, тому інвестування в збереження і розвиток громадських просторів забезпечує кращий доступ до робочих місць, інформації та державних послуг, особливо в країнах, що розвиваються. Громадські простори служать базою структурою для міського ландшафту і відображають історію та культурне різноманіття суспільства, створюючи при цьому вищий рівень соціальної різноманітності.

Громадські простори визначаються як сукупність просторів – вулиць, площ, парків та інших елементів громадської інфраструктури, що перебувають у державній або приватній власності, але призначені для загального користування, - вони доступні для усіх громадян безкоштовно, щоденно та без обмежень [13].

Для визначення композиційної основи та ступеню збереженості просторової тканини міста використовуються методи просторового аналізу та середовищного зонування. Метод просторового аналізу використовується як для вирішення нагальних містобудівних завдань, так і для дослідження конкретних фрагментів міського середовища. Методика просторового аналізу дозволяє формалізувати складний багаторівневий малюнок містобудівної тканини міста, виокремлюючи лише композиційно-просторові аспекти сприйняття; виявити композиційну структуру міських просторів [5, 12 - 13].

Планувальна структура будь-якого історичного міста являє собою просторово неоднорідне, динамічне середовище, при цьому характер цієї неоднорідності має тенденції до усталеності завдяки стійким принципам організації структури. В цьому середовищі можна визначити зони, відносно однорідні за просторово-планувальними ознаками. Однак їх кількість, закономірності побудови кожної зони та міської системи в цілому відрізняються для кожного міста і відображають специфіку його історичної еволюції. Разом з тим принципи організації кожної зони та малюнок її відкритих просторів є відносно стійкими характеристиками, що відображають її системну цілісність та в сукупності створюють неповторне обличчя міста. Методика дослідження історичного середовища міста повинна поєднувати диференційований підхід до території міста в залежності від однорідності просторово-планувальних характеристик та малюнку відкритих просторів з одночасним виділенням історичного ядра як найбільш цінної ділянки міського середовища, що визначає обличчя міста та створює його своєрідність. Основним критерієм оцінки архітектурно-просторового середовища міста повинна бути вибрана його цілісність як системи за ландшафтними функціонально-планувальними та композиційно-просторовими характеристиками. Таким чином, методика

середовищного зонування території історичного центра міста передбачає виділення ділянок, однорідних за рядом ознак:

- просторово-планувальній (характер просторової структури рельєфу та функціонально-планувальна організація території, малюнків міських просторів та структура їх чергування);

- візуальний (існуючі та потенціальні зорові зв'язки зони із встановленням сфери візуально-просторового впливу, що визначається функціонально-планувальною структурою центру, характером рельєфу та розташуванням домінант; встановленням меж оптимальної видимості та зон охорони візуального сприйняття);

- композиційно-просторовій (роль в композиції центру; прийоми композиції; принципи організації стаціонарних просторів перебування; розміщення домінант та принципи їх взаємозв'язку з фоновою забудовою масштабні співвідношення);

- часовій та стильовій (виділення найбільш усталених містобудівельних напрямків та стилю забудови у співвідношенні з часом виникнення та формування планувальної структури; виявлення в планувальній структурі найбільш характерного періоду; цінність та цілісність архітектурного спадку, наявність пам'ятників).

Так, у м. Одеса найбільшою цінністю історико-культурної спадщини та принципів організації відкритих просторів володіє історичний центр – об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, який займає центральне положення, рис. 2. Забудова та організація відкритих просторів також володіють високою історико-архітектурно цінністю, однак з точки зору візуально-просторових та композиційних взаємозв'язків мають підпорядкований характер по відношенню до історичного ядра. Особливості рельєфу місцевості слугують природним фактором, що обумовлює укрупнені членування середовища та специфіку його сприйняття в залежності від розміщення. Подальше розчленування території визначається просторово-планувальною структурою історичного центру, за характером забудови, принципами формування та малюнком міських просторів, наявністю пам'ятників та візуальними взаємодіями. Таким чином, завдання зводиться до вияву на території міста однорідних ділянок, що відрізняються специфікою розташування на рельєфі та принципами просторової організації.

Утім, позитивні зміни також наявні. Місто має приклади вдалого оновлення публічного простору — реконструкція Грецької площі, розбудова пляжної зони Аркадії, створення нових парків і скверів, появу громадських арт-об'єктів. Таким чином, вивчення складного механізму впливу історичного плану на сучасний розвиток міста, його ролі у формуванні унікального характеру міського оточення, архітектурно-композиційної своєрідності місця породжують

виняткове методологічне і загальнотеоретичне значення розробки питань реконструкції в сучасному містобудуванні теоретичної проблеми співвідношення стійкого стабільного і динамічного, схильного до змін.

Естетика через мистецтво та громадські ініціативи. Естетика – пов'язана зі створенням, відтворенням і сприйняттям прекрасного в мистецтві та житті. Гармонія ж означає певну якісну визначеність, єдність і оформленість цілого, як сукупності складових частин. За судженням Едуарда Сороко «проблема гармонії відноситься до вічних проблем науки, які постійно тримає в полі зору дослідницька думка». Як підкреслює В.П. Шестаков у своїй книзі «Гармонія як естетична категорія» [11]: «У історії естетичних учень висувалися різні типи поняття гармонії. Само поняття «гармонія» вживалося широко і багатозначно. Воно означало і закономірне влаштування природи і космосу, і красу фізичного і морального світу людини і принципи будови художнього твору і закономірності естетичного сприйняття. Шестаков виділяє три основні поняття гармонії, що склалися в процесі розвитку науки і естетики:

1. Математичне поняття гармонії або математична гармонія. В цьому сенсі гармонія розуміється як рівність або сорозмірність частин одна з одною і частини цілого. У енциклопедії є наступне визначення гармонії, яке виражає математичне розуміння гармонії: «Гармонія – сорозмірність частин і цілого, злиття різних компонентів об'єкту в єдине органічне ціле. В гармонії отримують зовнішню виявлення внутрішньої впорядкованості і міри буття».

2. Естетична гармонія. На відміну від математичного розуміння естетичне розуміння є вже не просто кількісним, а і якісним, що виражає внутрішню природу речей. Естетична гармонія зв'язана з естетичними переживаннями, естетичною оцінкою. Найбільш чітко цей тип гармонії проявляється при сприйнятті краси природи.

3. Художня гармонія. Цей тип гармонії пов'язаний з мистецтвом. Художня гармонія – це актуалізація принципу гармонії в матеріальному сенсі мистецтва.

Піфагорійці вперше висунули думку про гармонійне влаштування всього всесвіту, включаючи не тільки природу і людину, але і весь космос. Згідно піфагорійцям, «гармонія представляє собою внутрішній зв'язок речей, без яких космос не зміг би існувати». Нарешті, згідно Піфагору гармонія має числовий вираз, тобто, вона інтегрально зв'язана з концепцією числа. Піфагорійці створили вчення про створення сутності числа. Аристотель в «метафізиці» відмічає саме ту особливість піфагорійського вчення: «...піфагорійці, ... весь всесвіт признали гармонією і числом». Піфагорійці признали, що форма світу має бути гармонійною, а всі елементи пов'язані з гармонійними фігурами. Основний висновок, який витікає з піфагорійського вчення у тому, що гармонія об'єктивна, вона існує незалежно від нашої свідомості і виражається у

гармонійному улаштуванні всього суцього, починаючи з космосу і закінчуючи мікросвітом.

Є усі підстави розуміти, що остання чверть XX століття і початок XXI століття стали періодами своєрідного Ренесансу цієї давньої наукової парадигми у сучасній науці. Сучасна наука, в якій переважають процеси диференціації, потребує міждисциплінарну і синтезуючу наукову дисципліну, яка об'єднала би усі напрямки науки, мистецтва і технології. І такими міждисциплінарним науковим напрямком може стати Вчення про гармонію. В його основі лежать наукові положення: Гармонія панує у всьому світі, вона є впорядкованим і творчим початком усієї природи і космосу. Вся природа і мистецтво – це гармонійно влаштоване ціле. І в природі і в мистецтві окремі речі і явища існують як частина цілого. Як момент в загальній системі краси і гармонії. [11]

Громадські ініціативи та культурні проєкти відіграють значну роль у формуванні естетичної гармонії сучасної Одеси. Особливо це стосується вуличного мистецтва (стріт-арт, мурали), яке стало засобом вираження локальної ідентичності.

- у рамках фестивалів урбаністики та сучасного мистецтва створюються мурали, що переосмислюють історію та образи міста;

- ініціативи, «Міські проєкти Одеси», проводять воркшопи, дослідження та інтервенції у міський простір для покращення якості життя;

- відомі приклади — проєкти з ревіталізації індустріальних зон, перетворення дворів у відкриті арт-простори, оздоблення фасадів сучасними графічними рішеннями. Такі дії є прикладом «низової естетики» — коли простір змінюється не через адміністративне втручання, а завдяки ініціативі громади.

Проблеми та перспективи естетичного розвитку міста. Велике місто – це поле тестування новітніх управлінських схем та проєктів розвитку, тобто певна «лабораторія», де відбуваються та «апробуються» політичні, соціальні, економічні та культурні перетворення. Відповідно, пошук шляхів модернізації міського простору, його естетизації та підвищення комфортності проживання й покращення візуального сприйняття є актуальним завданням [16]. Нагальною потребою сьогодення є облаштування міст таким чином, щоб забезпечити потреби містян, комфортність їх перебування у міському просторі та посилити соціальні функції міст, рис. 1.

Рис. 1. Приклад облаштування в єдиному ансамблі відкритого громадського простору центральної частини м. Одеса [15].

Розвиток міста виражається не тільки у фізичних змінах простору, але й через продукування та зміну символів і образів. Нині зміни відбуваються швидкими темпами внаслідок процесів глобалізації та інформатизації, які зумовили розвиток мультикультуралізму, що проникає у міський простір перш за все через міграції населення та розвиток засобів комунікації, зокрема мережі Інтернет. Історичне ядро м. Одеса являє собою однорідне середовище за ландшафтними та просторово-планувальними характеристиками. Такий ареал виділяється як тип середовища, що володіє найбільшою історико-культурною цінністю, усталеними і найбільш характерними для обличчя міста принципами композиційної побудови і займає найвигідніше з точки зору сприйняття положення на рельєфі та у функціонально-планувальній структурі центру.

Пам'ятник Арману де Рішельє

Одеський державний академічний театр
опери та балетуВоронцовський маяк) розташований на
краю Карантинного (зараз Рейдового)
молу в Одеському порту на Чорному
морі.

Рис. 2. Карта історичного центру міста Одеса, і фото видатних пам'яток архітектури [15].

Дослідження провідних зон має включати:

- аналіз зовнішніх зв'язків з виявом найбільш усталених та збережених характеристик в процесі історичної еволюції (Ландшафтно-планувальні; функціональні та просторово-планувальні, напрямки територіального розвитку з урахуванням ступеню впливу ядра; ступінь замкнутості просторової структури ядра і можливості сприйняття його домінант із сусідніх зон з урахуванням ландшафту);

- аналіз внутрішніх зв'язків — типологічні (принципи планувальної організації, принципи формування та малюнок міських просторів, співвідношення закритих та відкритих просторів) та індивідуальні особливості (окремі композиційні прийоми розташування домінант, стилістика забудови та

особливості внутрішнього сприйняття пам'ятників). Аналіз решти зон повинен базуватися на їх відношенні до історичного ядра. Пріоритет історичному центру міста в його сучасному розвитку підкреслюється в більшості провідних документів ЮНЕСКО, зокрема у Віденському меморандумі: «Існуючі історичні міста, особливо ті, що входять до Списку всесвітньої культурної спадщини, потребують особливої політики планування та управління містом, для якої збереження культурної спадщини є головною метою. В цьому процесі автентичність та інтеграція історичних міст, які визначаються за різними чинниками, не повинні піддаватися ризику». В межах кожної середовищної зони проведено просторовий аналіз з визначенням мережі відкритих громадських просторів різного призначення та можливості їх використання на основі збереження та наступного розвитку. Дослідження включає моніторинг просторово-планувальної структури окремої середовищної зони та напрямки взаємозв'язку з структурою міста, на основі чого визначено напрямки планувально-просторового перетворення зони та її місце в сучасній просторовій структурі центру.

Найбільшими проблемами естетичного розвитку Одеси є: конфлікт між історичністю та модернізацією: несумісність нової забудови з архітектурним ландшафтом; відсутність єдиного візуального стилю міста; недостатня інтеграція мешканців у процеси міського планування. Перспективи розвитку: створення стратегії візуального розвитку міста з урахуванням історичного контексту та потреб мешканців; розвиток інклюзивного та партисипативного урбанізму; підтримка культурних ініціатив, орієнтованих на якість міського середовища. Трансформація міст від індустріальних до постіндустріальних супроводжується розвитком креативного класу, який здатний продукувати нові творчі ідеї, нові послуги, технології облаштування публічних просторів тощо.

Висновки. Естетика міського простору — складне багатофакторне явище, що формується на перетині архітектури, культури, соціальної взаємодії та індивідуального сприйняття. Одеса є прикладом міста, де естетика має історичне підґрунтя, багатокультурну спадщину, але й водночас стикається з викликами сучасної забудови та візуального занепаду. Для збереження і розвитку естетики міського простору Одеси важливо інтегрувати культурну політику, урбаністику, громадське мистецтво та активну участь мешканців. Лише за умов спільного бачення міста як естетичної цінності можна забезпечити його привабливість, ідентичність і гармонійний розвиток. Отже, система відкритих громадських просторів міста має бути, згідно з рекомендаціями ЮНЕСКО останніх десятиліть, розглядатися як об'єкт культурної спадщини, невід'ємна частина культурного ландшафту міста. Відповідно до методики дослідження історичного культурного ландшафту міста повинна базуватися на вияві найбільш усталених

ланок в його містобудівельній структурі, а саме системі відкритих пішохідних просторів, з яких композиційну структуру та історичний орнамент вуличної мережі визначають простори пересування, а соціальну роль та змістовну наповненість міста – відкриті громадські простори. Для дослідження просторово-планувальної структури історичного міста пропонується методика середовищного зонування території історичної частини міста з виділенням провідних, допоміжних зон та зон з потенційними можливостями розвитку. Перетворення відкритих громадських просторів, поліпшення їх доступності, оптимізація їх функціонально-планувальної організації покликані поліпшити комфорт міського середовища та адаптувати дані території під мінливі соціально-економічні умови, що також сприятиме розвитку історичної частини міста Одеса, популяризації туризму та залучення інвесторів. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що при всьому різноманітті проведених досліджень історичного центру Одеси залишаються незацепленими питання у сфері естетики, формування та подальшого розвитку відкритих громадських просторів, можливості їх подальшої реновації з додаванням нових функцій.

Список літератури

1. Гайко Ю. І., Жидкова Т. В. Проблеми та перспективи розвитку житлової забудови в умовах комплексної реконструкції міста: монографія. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 247 с. ISBN 978-966-695-477-3.
2. Гелль, Й. Міста для людей. Львів: Вид. Старого Лева, 2018. 280 с.
3. Гусєв М. Фактори впливу на формування та розвиток відкритих публічних просторів міст. Архітектурний вісник КНУБА. 2024. № 30-31. С.17-23. DOI: <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2024.30-31.17-23>.
4. Кутузова Т.Ю. Закономірності композиційного розвитку регулярних історичних розпланувань в містах України: автореф. дис. канд. архіт.: 18.00.01, Київ. нац. Ун-т буд-ва і архіт. К., 2016. 21 с.
5. Кузик І.Р. Роль комплексної зеленої зони міста у функціонуванні урбоекосистеми Тернополя. Сучасні проблеми урбоекосистем: збірник мат-в Міжнар. наук.-практ. конференції 1-2 жовтня 2020 р., Кам'янець-Подільський) / ТОВ Друк. «Рута», 2020. С. 144-148.
6. Лендрі Ч. Креативне містотворення: його сила і можливості. Фоліо, 2020, 252 с.
7. Тімохін В.О. Історія й еволюція містобудівного мистецтва. Вісник Нац-го ун-ту «Львівська політехніка». Архітектура, 632, 2008. С.34-43.
8. Магдиш І. Стили українського мистецтва XX століття: ар-нуво, ар-деко, авангард. Київ: вид. Портал, 2024. 272 с.

9. Чепелик, В. Архітектурне середовище міста як візуальний текст. // Архітектурний вісник. 2020. №2. С. 45–51.
10. Ходж С. Коротка історія архітектури. Стилi, будiвлi, елементи, матерiали. Вид. Старого Лева, 2024. 232 с.
11. Стахов О. «Золотий перетин» i «Математики гармонiї» в подоланнi «стратегiчних помилок» в розвитку математики. Шлях до гармонiї: мистецтво + математика. Тематичний збiрник. Львiв: ЛНАМ, 2008. 444 с.
12. Сьомка С.В. Основи дизайну архiтектурного середовища: пiдручник. Киiв: Видав. Лiра-К, 2020. 480 с.
13. Флорида Р. Криза урбанiзму. Чому мiста роблять нас нещасними», «Наш Формат». Киiв, 2019. 232 с.
14. Конвенцiя про охорону всесвiтньої культурної i природної спадщини. Ратифiкована Указом Президiї Верховної Ради УРСР вiд 04.10.1988 № 6673-XI // Вiдомостi Верховної Ради УРСР. 1988. № 46. Ст. 1004. URL: <https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/mizhnarodna-diialnist/konventsiiapro-spadshchynu/>
15. Офiцiйний сайт мiста Одеса [Електронний ресурс]. URL: <https://omr.gov.ua>

References:

1. Hayko, YU. I., Zhydkova, T. V. (2019) Problemy ta perspektyvy rozvytku zhytlovoyi zabudovy v umovakh kompleksnoyi rekonstruktsiyi mista: monohrafiya [Problems and prospects for the development of residential development in the context of comprehensive reconstruction of the city: monograph]. Kharkiv: KHNUMH im.O.M.Beketova. 247 p. ISBN 978-966-695-477-3. (in Ukrainian)
2. Gell', Y. (2018) Mista dlya lyudey. [Cities for people.]. L'viv: Vyd. Staroho Leva. 280 p. (in Ukrainian)
3. Husyev, M. (2024) Faktory vplyvu na formuvannya ta rozvytok vidkrytykh publichnykh prostoriv mist. [Factors of influence on the formation and development of open public spaces of cities.] Arkhitekturnyy visnyk KNUBA. № 30-31. P.17-23. <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2024.30-31.17-23> (in Ukrainian)
4. Kutuzova, T.YU. (2016) Zakonomirnosti kompozytsiynoho rozvytku rehulyarnykh istorychnykh rozplanuvan' v mistakh Ukrayiny. [Regularities of the compositional development of regular historical layouts in the cities of Ukraine] avtoref. dys. kand. arkhит.: 18.00.01, KNUBA. Kyiv. 21 p. (in Ukrainian)
5. Kuzyk, I.R. (2020) Rol' kompleksnoyi zelenoyi zony mista u funktsionuvanni urboekosystemy Ternopolya. Suchasni problemy urboekosystem. [The role of the city's complex green zone in the functioning of the urban ecosystem of Ternopil. Modern

problems of urban ecosystems] zbirnyk mat-v Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsiyi 1-2 zhovtnya., Kam"yanets'-Podil's'kyi) / TOV Druk. «Ruta». P. 144-148. (in Ukrainian)

6. Lendri, CH. (2020) Kreatyvne mistotvorennia: yoho syl'a i mozhlyvosti. [Creative city-building: its power and possibilities.] Folio. 252 p. (in Ukrainian)

7. Timokhin, V.O. (2008) Istoriya y evolyutsiya mistobudivnoho mystetstva. [History and evolution of urban planning art] Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politekhnika». Arkhitektura, 632. P. 34-43. (in Ukrainian)

8. Mahdys, I. (2024) Styli ukrayins'koho mystetstva XX stolittya: ar-nuvo, ar-deko, avanhard. [Styles of Ukrainian art of the 20th century: art nouveau, art deco, avant-garde.], Kyiv: vyd. Portal. 272 p. (in Ukrainian)

9. Chepelyk, V. (2020) Arkhitekturne seredovyshe mista yak vizual'nyy tekst. [The architectural environment of the city as a visual text.] // Arkhitekturnyy visnyk, №2. P. 45–51. (in Ukrainian)

10. Khodzh, S. (2024) Korotka istoriya arkhitektury. Styli, budivli, elementy, materialy. [A Short History of Architecture. Styles, Buildings, Elements, Materials.] Vyd. Staroho Leva. 232 p. (in Ukrainian)

11. Stakhov, O. (2008) «Zoloty peretyn» i «Matematyky harmoniyi» v podolanni «stratehichnykh pomylok» v rozvytku matematyky. Shlyakh do harmoniyi: mystetstvo + matematika. Tematychnyy zbirnyk. [“Golden Section” and “Mathematics of Harmony” in Overcoming “Strategic Mistakes” in the Development of Mathematics.] The Path to Harmony: Art + Mathematics. Thematic Collection. Lviv: LNAM. 444 p. (in Ukrainian)

12. S'omka, S.V. (2020) Osnovy dyzaynu arkhitekturnoho seredovyscha: pidruchnyk. [Fundamentals of Architectural Environment Design: Textbook.] Kyiv: Vydav. Lira-K. 480 p. (in Ukrainian)

13. Floryda, R. (2019) Kryza urbanizmu. Chomu mista roblyat' nas neshchasnymi. [The Crisis of Urbanism. Why Cities Make Us Unhappy], «Nash Format». Kyiv. 232 p. (in Ukrainian)

14. Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. (1988, October 4). Konventsiiia pro okhoronu vsesvitnoi kulturnoi i pryrodnoi spadshchyny [Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage] (No. 6673-XI). Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR, 1988(46), 1004. <https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/mizhnarodna-diialnist/konventsiiia-pro-spadshchynu/> (in Ukrainian)

15. Odesa City Council. (n.d.). Official website of the city of Odesa. <https://omr.gov.ua> (in Ukrainian)

Abstract

Olga Chvyrova, postgraduate student of the Department of Architecture of Buildings and Structures. Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture

Aesthetics of urban space as a cultural heritage object: on the example of the city of Odesa

The article examines the features of the aesthetics of urban space using the example of Odesa, identifies the main problems and prospects for its formation in the conditions of modern urban development, investigates the functioning of open public spaces in the historical part of Odessa, the principles of their further reorganization through the renovation of these territories. Modern aesthetics of urban space also includes the principles of tactical urbanism, interactivity and inclusiveness - the ability of space to attract residents to interaction and the formation of a common cultural experience. Finding ways to modernize urban space, its aestheticization and increasing the comfort of living and improving visual perception is an urgent task. Odesa is an example of a city where aesthetics has a historical basis, multicultural heritage, but at the same time faces the challenges of modern development and visual decline. To preserve and develop the aesthetics of Odessa's urban space, it is important to integrate cultural policy, urbanism, public art and the active participation of residents. Only under the conditions of a common vision of the city as an aesthetic value can its attractiveness, identity and harmonious development be ensured. Of particular interest is the city of Odesa, which is unique in its architectural appearance, cultural heritage and dynamic transformations of recent decades. The transformation of open public spaces, improving their accessibility, and optimizing their functional and planning organization are designed to improve the comfort of the urban environment and adapt these territories to changing socio-economic conditions, which will also contribute to the development of the historical part of the city of Odesa, the promotion of tourism and the attraction of investors.

Keywords: open public spaces; aesthetics of urban space; cultural policy; increasing living comfort; emotional and psychological state; urbanization; functional and spatial formation.